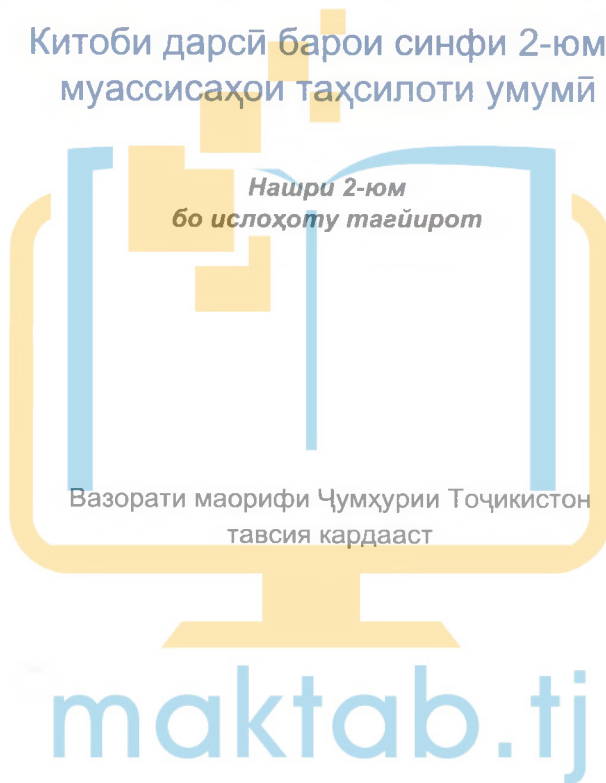

Б. БОЙНАЗАРОВ, Д. ҲАЛИМЗОДА, Г. РАҶАБАЛИЕВА

САНЪАТ ВА МЕҲНАТ

Китоби дарсӣ барои синфи 2-юми
муассисаҳои таҳсилоти умумӣ

"Маориф ва фарҳанг"
Душанбе
2013

ББК 74.202.66

И86Б.

Б. Бойназаров, **Д. Ҳалимзода**, Г. Раҷабалиева. Санъат ва меҳнат.

Китоби дарсӣ барои синфи 2. - Душанбе:

«Полиграф Групп» - соли 2013 - 96 саҳ.

Муҳаррирон: Меликова М.

Раҳимов А.

Истифодаи иҷравии китоб:

№	Ному насаби хонанда	Синф	Соли таҳсил	Ҳолати китоб (баҳои китобдор)	
				Аввали соли хониш	Охири соли хониш
1					
2					
3					
4					
5					

Омузгорони муҳтарам!

Хоҳишмандем, фикру мулоҳизаҳои худро доир ба мазмуни китоби мазкур ба нишони 734024, ш. Душанбе, кӯчаи Айнӣ, 45, Пажӯҳишгоҳи рушди маорифи Академияи таҳсилоти Тоҷикистон ирсол намоед.

ISBN 978-5-902614-31-9

© «Маориф ва фарҳанг», 2013

ДАРСИ 1

ПАРЧАМ ВА НИШОНИ ДАВЛАТИИ ТОҶИКИСТОН

ДАРСИ 2

САЁҲАТ

Шароити маҳалли мактаби худро ба ҳисоб гирифта, саёҳатро ба нақша гиред. Масалан, ба ферма, боғ ё беша, корхонаю завод. Саёҳатро аз шиносшавӣ бо пешқадамони истеҳсолот ташкил кунед.

Дар бозгашт чизҳои лозимӣ (баргу поя, тухми рустаниҳо, матоъ ва ғайра)-ро ҳамчун оварда, дар корҳои амалӣ истифода баред. Натиҷаи саёҳат ва таассуроти худро нависед.

Вобаста ба шароити маҳал макони саёҳатро интихоб кунед. Ба табиати атроф нигаред ва дар хотир гиред, ки барги дарахтон дар ин фасл чӣ гунаанд? Чаро тирамоҳи заррин мегӯем?

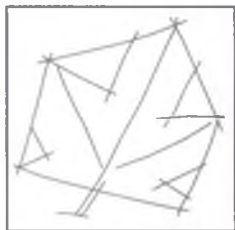
Баргери интихоб кунед ва аз рӯйи тартиби зерин онро тасвир намоед:

1. Бо ёрии хати ёрирасон нишон додани ҳаракати хат ва тарзи ҷойгиршавии расм дар рӯйи қоғаз (расми 1).

2. Бо хатҳои нарм (мулоим) тасвир намудани шакли асосии барг (расми 2).

3. Бо ранг тасвир кардан ва дуруст ҳис намудани тобиши рангҳо (расми 3).

4. Бо ранги зард омехта кардани ранги сурх то дараҷае, ки ранги торикиро нишон дода тавонад (расми 4).

Расми 1

Расми 2

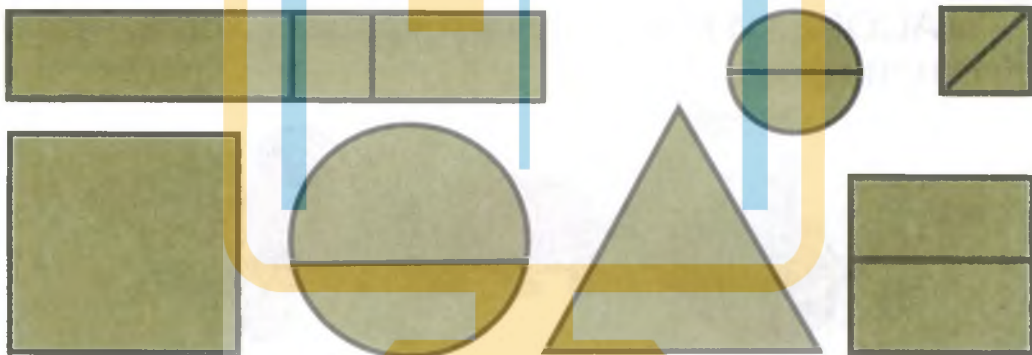
Расми 3

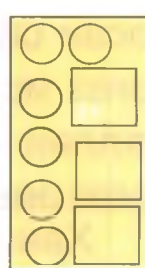
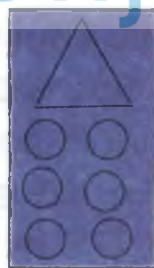
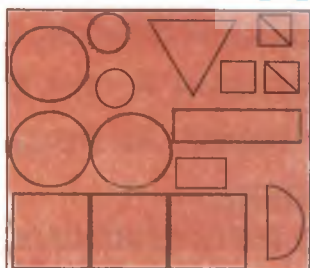
Расми 4

ДАРСИ 3 ҚОРҲОИ ОРОЙИШ

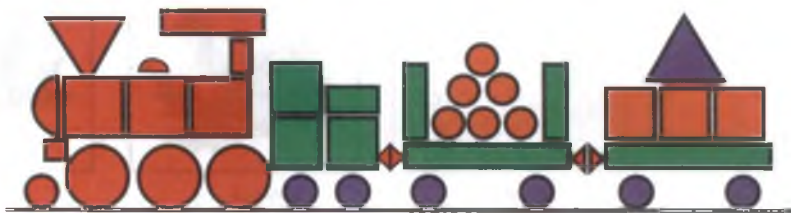
Андозаҳои зеринро тайёр кунед:

Онҳоро ин тавр ҳосил мекунамд:

Аз шаклҳои буридаатон чунин маводро созед:

ДАРСИ 4

ШАКЛУ СУРОБСОЗӢ БА ВОСИТАИ ҶИСМҲОИ ТАБИӢ

ШАКЛИ 1. Аз ҷисмҳои табиӣ шакли заврақ ва сангпуштро созед.

МАСОЛЕҲИ КОРИ: пӯчоқи чормағз, коғаз, чӯбча, пластилин ё гил.

Тартиби иҷрои кор: чормағзро ба ду ҳисса ҷудо кунед. Аз ҳиссаи асосӣ заврақча ва аз ҳиссаи дигараш косаи сангпуштро созед. Ба ҷойи бодбони заврақ аз коғаз истифода карда, онро аз пластилин ё гил ба паллаи чормағз часпонед. Ба инобат гиред, ки пораи коғаз аввал ба чӯбча гузаронида мешавад.

Ҳангоми сохтани сангпушт низ аз гилу пластилин истифода баред.

ШАКЛИ II. Ба воситаи пӯчоқи чормағз чунин
ҷисмҳоро низ сохтан мумкин аст:

мактаб.тj

ДАРСИ 5

ТАЙЁР КАРДАНИ ГҶШАИ СИТОРАЧА

Гӯшаи ситораҷаи сохтаатонро ба ёд оред. Кӯшиш
кунед, ки қисмҳои ихтироъкардаи шумо зебою дақиқ
бароянд.

1. Сохтани секунҷа, доирача ва чоркунҷа:

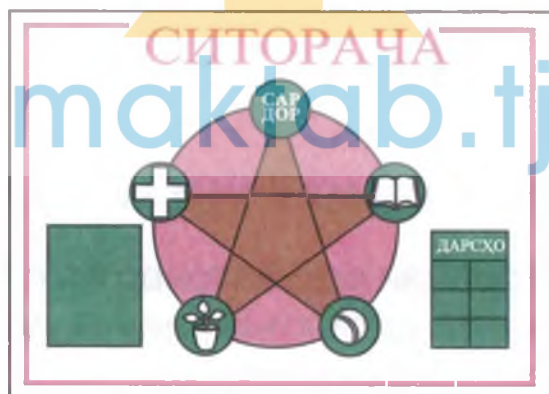

2. Тасвири расмҳо аз рӯи шаклҳои тайёршуда ё бо усули ороишӣ зинат додани рӯи онҳо (доирачаҳо):

Ҷобаҷогузори қисмҳо ва сохтани ғуша:

- 1) сардор;
- 2) тозагӣ;
- 3) гулпарвар;
- 4) варзиш;
- 5) китобдор.

ДАРСИ 6

ТАСВИРИ МЕВАҲО ВА БАРГҲО

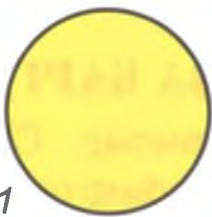
Ба ин меваҳо таваҷҷуҳ намоед. Сипас, ҳаҷму шакли аслии онҳоро бо хатҳои нафис тасвир кунед.

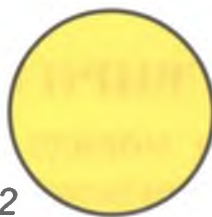
Дар вақти холи

СОХТНИ АБАКИ МАТЕМАТИКӢ
(Аёният барои дарси математика)

Аз картони тунук мувофиқи расмҳо ду доирача тайёр кунед (расмҳои 1, 2).

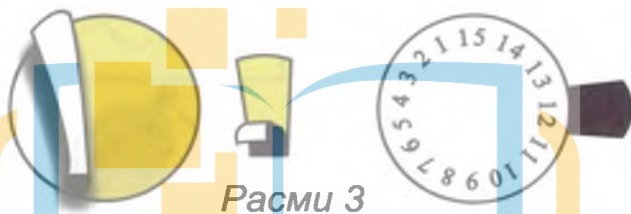

Расми 1

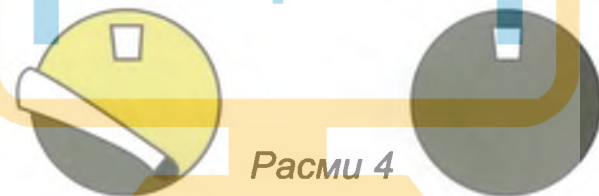
Расми 2

Дар рӯйи доирачаи якум рақамҳоро навишта, аз тарафи рости он дастаҷае часпонеда (расми 3).

Расми 3

Дар қисми болои сатҳи доирачаи дуюм даричае буред (расми 4).

Расми 4

Доирачаҳоро болои ҳам гузошта, бо тире онҳоро пайваст кунед (расми 5).

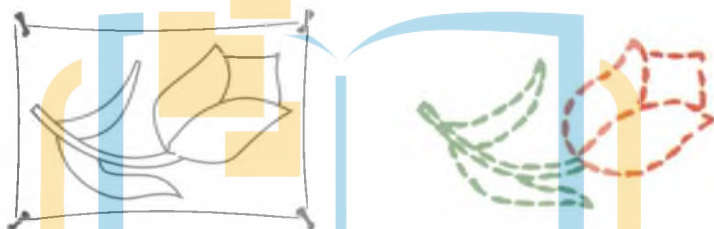

Расми 5

Дастаро чарх занонед, рақамҳо намоён мешаванд.

Дар вақти холи ГУЛДЌЗЌ ДАР РЌЌИ МАТОЌ

Як пора матои сафедро **интихоб** намуда, дар рЌЌи он расми гулуро тасвир **намоед** (*расми 1*).

Расми 1

Акнун, риштаҳои рангаи мувофиқ интихоб карда, онро гулдЌзЌ кунед.

Писарбачаҳо имкон **доранд**, ки чунин гулҳоро аз коғази ранга ё ранги **моеъ дар рЌЌи** муқоваҳо ин тавр тасвир намоянд (*расми 2*).

Расми 2

maktab.tj

ДАРСИ 7

ТАСВИРИ МАНЗАРАИ ФАСЛИ ТИРАМОҲ

1. Дар рӯи коғаз нишон додани уфуқ ва ҷудо намудани ҳамворӣ.
2. Тасвир намудани манзара дар шакли умумӣ бо ёрии хатҳои мулоим.
3. Бо ёрии рангҳо (қалами ранга ё ранги моеъ) тасвир намудани манзара.

Дар вақти холи МЕВАЮ САБЗАВОТ

Шакли I. Гили одӣ ё равшанӣ (пластилин)-ро молиш дода, чунин шаклҳоро ҳосил намоед (расмҳои 1, 2).

Расми 1

Расми 2

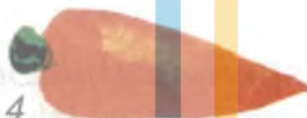

Ба шаклҳои ҳосилкардаатон қисмҳои зарурӣ (думча, барг)-ро илова кунед. Баъди хушконида (гилӣ бошанд), онҳоро бо ранг оро диҳед (расмҳои 3, 4).

Расми 3

Расми 4

ШАКЛИ II (тасвир созад!). Тасвири сабзавот ва меваҷот.

ДАРСҲОИ 8-9

ТАСВИРИ ПАРВОЗИ ПАРАНДАГОН

Тасвири парандагон яке аз мавзӯҳои дӯстдоштаи мактабиён аст. Шумо метавонед, ин тасвирро ба ҳайси тасаввурот ва ё ҳангоми суҳбати омӯзгор рӯйи коғаз оваред.

Расмро тавре созед, ки парвози парандагон дар ҳавои софу манзараи кӯҳсор аён бошад. Кӯшиш кунед, ки тасвири парандагон дар масофа ва ҳаракатҳои гуногун ба чашм бирасад. Сипас, бо рангҳои муносиб тасвирро ороиш диҳед.

Аз коғази ранга ва пластилин эҷодкорона истифода баред.

Дар вақти холи АЗ ЧИСМҲОИ ТАБИЙ СОХТАНИ СУРОБИ ҲАЙВОНОТ

Ҳайвоноти хонагиро номбар кунед ва фарқи онҳоро гӯед.

Нишонаҳои зерин ба кадом ҳайвон хосанд: чашмони равшани зардча, гӯшҳои барҷаста ва думи дарози майли боло дошта, нохунҳои ханҷарию дандонҳои реза ва хусусан мӯйлабчаҳо.

Расми 1

Чунин шакли гурбачаро аз гилу пластилин, сабзию картошка ва ғайра сохтан мумкин аст (расми 1).

Ба воситаи меваи дарахти сӯзанбарг чунин суробро сохтан мумкин аст (расми 2).

Хукбачаро бошад, аз пӯчоқи тухм сохтан мувофиқтар аст (расми 3).

Расми 2

Дар сохтани узвҳо: пой, гӯш, бинӣ, думу чашм, аз гилу пластилин истифода баред.

Расми 3

Дар вақти холи ЧАМЪОВАРИИ ТУХМИҲО

Дар маҳалли шумо кадом навъи рустаниҳо парвариш меёбанд? Оё шумо мушоҳида кардаед, ки тухмиҳои онҳоро чӣ тавр интихоб меkunанд? Онҳоро чӣ гуна нигоҳ медоранд?

Тухмиҳои чамъовардаатонро дар халтачаҳои коғазин ё матоъгӣ нигоҳ доред.

Шумо имконият доред, ки аз тухмиҳои чамъовардаатон шаклҳои гуногун ихтироъ намоед. Масалан, ин тавр:

1. Аз тухми лубиё (расми 1).

Расми 1

Пластилин ё гилро ба шакли паранда дароварда, пас дар рӯйи он тухмиҳоро зич мегузорем (ба воситаи ширеш).

2. Бо нахӯд (расми 2).

Расми 2

Ба сатҳи рӯи кӯзача гил ё пластилин часпонда, он гоҳ донаҳоро ҷойгир намоед.

ДАРСИ 10

НАҚШУ НИГОРИ МИЛЛӢ ДАР РӢИ МАТОӢ ВА ГУЛДӢЗИИ ОНӢО

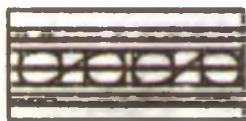
Аз дарсҳои математика сохтани шаклҳои геометрии ба ёд оварда, дар рӯи матоъ нақшу нигори миллиро бо тартиби зерин тасвир намоед:

1. Ба воситаи хатҳои ёрирасон кашидани давра ва ба қисмҳои баробар тақсим кардани онҳо (расми 1).

2. Аз рӯи нуқтаҳо пайваست намудани унсурҳо ва мароқовар нишон додани ҳаракати ҳосилшавии хатҳо (расми 2).

3. Бо рангҳои муносиб иҷро кардани кор (расми 3).

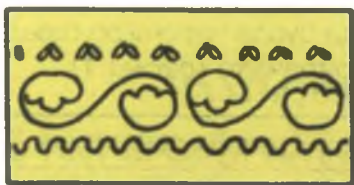
4. Бо ришта (абрешим) иҷро намудани супориш (расми 4).

Расми 1

Расми 2

Расми 3

Расми 4

Дар вақти ҳолӣ АЛОМАТҲОИ РОҲ

Аз коғазҳои ранга шакл ва аломатҳои зеринро созед:

Онҳоро ба ҳам васл намуда, аломатҳои зеринро тайёр кунед:

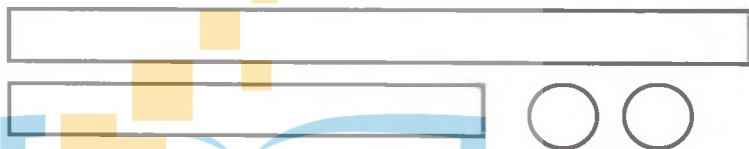
ДАРСИ 11

ЧАРОҒАКИ РОҶНАМО

Ҳаракати автомобилҳоро мушоҳида кардаед? Чароғак чанд ранг дорад? Рангҳо чиро ифода мекунанд? Аз нақшҳои зерин истифода бурда, чароғакро созед:

1. Буридани тасмачаю доирачаҳо (расми 1).

Расми 1

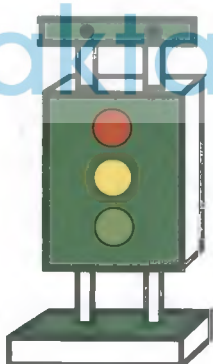
2. Тайёр намудани ғилофа (расми 2).

Расми 2

3. Васл кардани тасмачаю доирачаҳо (расми 3).

Расми 3

ДАРСИ 12

ЧАМЪОВАРИИ ҲОСИЛ

Ба инобат гиред, ки дар маҳалли шумо вақти чамъоварии кадом зироат расидааст.

Дар чидани мева, аз ҷумла себу шафтолу, олуя зардолу аз сабад, дар ғунучини помидору бодиринг, турбу карам аз қутиҳои ҷӯбин ва дар ғунучини картош-ка бошад, аз сатил истифода бурдан мувофиқтар аст.

Дар хотир гиред, ки вазни қутиҳои пуркардаатон аз 3-4 кг зиёд набошад.

Чамъоварии ҳосилро баъд аз дарс бо калонсолон (ба тариқи ёрӣ) идома диҳед.

ДАРСИ 13

ТУҲФА БА КАЛОНСОЛОН

Оё ба ҳисоб гирифтаед, ки дар идҳо ба падару модар чӣ туҳфа хоҳед кард?

Табиист, ки барои падару модар туҳфаи олий баҳои «5» мебошад.

Боз шумо имконият доред чунин туҳфа сохта тақдим кунед:

ДАРСИ 14

БА ВОСИТАИ РИШТА СОХТАНИ ШАКЛҲОИ ДИЛХОҲ

Ба воситаи ресмон лухтакчаю шаклҳои гуногун ҳосил кардан мумкин аст. Масалан, аз ресмонҳои та-нидашуда чунин шаклҳо месозем:

Чунон ки аз расм маълум гардид, узвҳо аз рӯйи андозаи муайян тайёр мешаванд (расми 1).

Расми 1

Кӯшиш кунед, ки ранги ришта ба ранги (пӯст ва мӯй) шакли сохташаванда мувофиқ ояд. Масалан, мӯй сиёҳ, дандонҳо сафед, дастон қаҳвагӣ ва ғайра.

Якчанд чӯбчаи мувофиқ, тугма ё тангаеро интихоб карда, бо ёрии матои сафед ва ришта онҳоро ин тавр (расми 1) пайваست созед.

Пас, ду-се навъи риштаи рангаро интихоб намуда, онҳоро гирдогирди доирача печонед, ки “рӯй” ҳосил шавад (расми 2).

Дар охир бо ёрии риштаҳои сиёҳ ба вай “мӯй” илова карда, ба танаш куртача пӯшонед (расми 3)

Расми 3

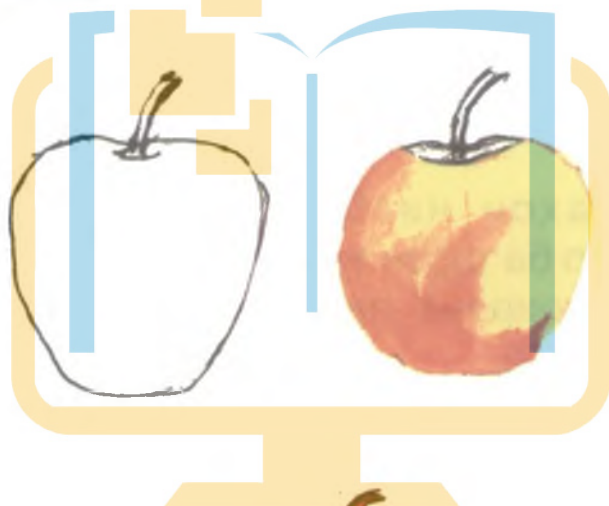

Расми 2

ДАРСИ 15

ТАСВИРИ РАСМ ДАР МАВЗӢИ “ҲОСИЛИ ФАРОВОН”

1. Ҷойгиршавии шакли умумии қисмҳо дар расм.
2. Эҷодкорона дар расм нишон додани шаклҳои асосии қисмҳо ва равшан намудани ҳаракати хатҳо.
3. Мувофиқи шаклу сурати меваҳо интихоб намудани рангҳо.

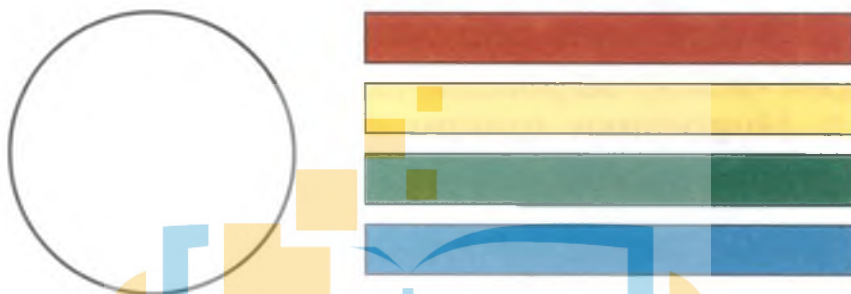

maktab.tj

Дар вақти холи БОФТАНИ САБАДЧА

Як доирача ва якчанд тасмачаи гуногунандоза бурида тайёр кунед (*расми 1*).

Расми 1

Тасмачаҳои нисбатан кӯтоҳи паҳнро ба тарзи зерин гирдогирди доирача пайваست намоед (*расми 2*).

Расми 2

Тасмачаҳои васлшударо ба боло қат карда, аз байни онҳо тасмачаҳои дуюм (пудҳо)-ро мунтазам бофтан гиред (*расми 3*).

Расми 3

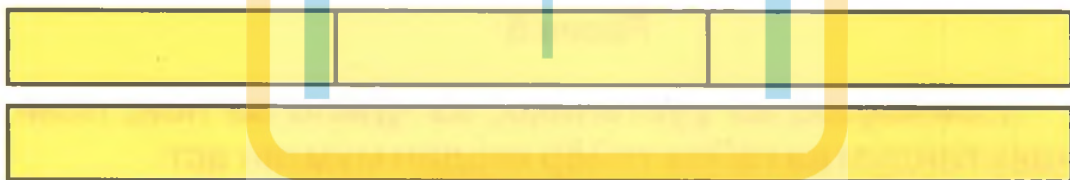
ДАРСИ 16

БА ВОСИТАИ НАЙЧАҲО СОХТАНИ ШАКЛҲО

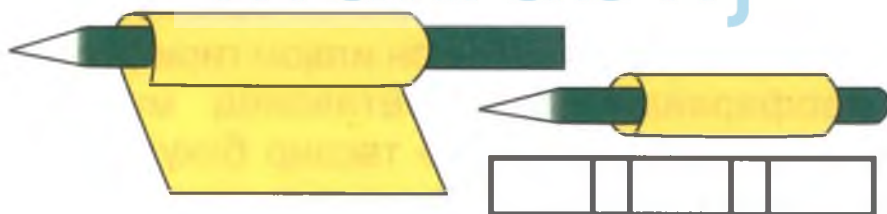
Тасмачаҳои коғазини барашон 3-сантиметрӣ буред (расми 1).

Тасмачаи ҳосилкардаатонро ба ҳиссаҳои баробар ҷудо кунед (расми 2).

Ҳар як порчаи ҳосилшударо дар меҳча печонда найчаҳо ҳосил кунед (расми 3).

Найчаҳоро аз сим гузаронед ва ҷисми дилхоҳатонро созед (расми 4).

Расми 4

Ҳамин тариқ, шаклҳои геометрӣ, суроби парандаю ҳайвонот ва ғайра сохтан мумкин аст. Масалан, ин тавр (расми 5).

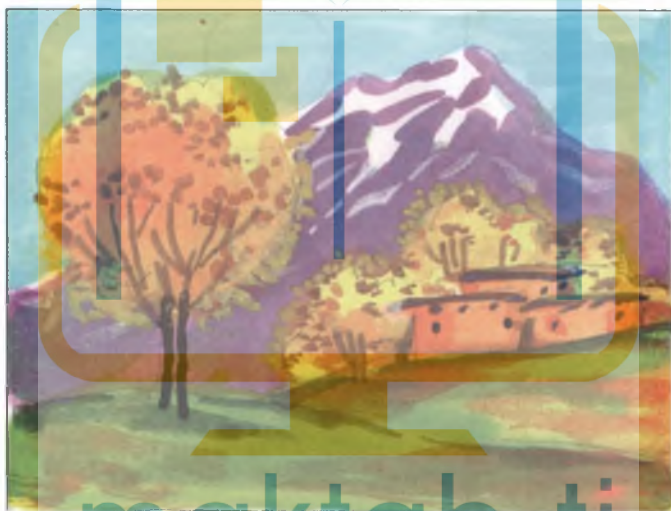
Расми 5

Найчаҳоро аз рустаниҳо, аз ҷумла аз най, пояи ҷаву гандум ва ғайра тайёр кардан мумкин аст.

ДАРСИ 17

ТАСВИРИ МАНЗАРАИ КИШВАРИ ОҶТОбӣ

Кишвари азизи мо - Тоҷикистон манзараҳои зебо дорад. Ҳунармандони мо аз он илҳом гирифта, осори зебо меофаранд. Шумо метавонед манзараҳои муҳити зиндагии худро зебо тасвир бикунед. Тавре тасвир бисозед, ки табиати рангин ва дурахшони Хуршеддилкаш ифода ёбанд.

maktab.tj

ДАРСИ 18

СОХТАНИ ШАКЛУ СУРОБИ ЗАРФҲО ВА НАҚШУ НИГОРИ ОНҲО

Суроби зарфҳоро тасвир намуда, онҳоро аз гил ё
пластилин созед.

1. Бо ёрии хатҳои ёрирасон нишон додани ҳаҷми умумӣ (нуқтаҳо).

2. Тасвири хатҳои доирашакл ва офаридани шаклҳои асосӣ.

3. Ба воситаи доираҳо ба ҳам пайваست намудани қисмҳо.

4. Интиҳоби ранг ва оро додани зарф. Мувофиқи расмҳои зарфро аз гил созад.

maktab.tj

Дар вақти холи

СОХТАНИ МОДЕЛИ СОАТ

Тартиби сохтани соатро ҳанӯз дар синфи якум омӯхтаед. Акнун, имкон доред, ки сохтани моделҳои интиҳоб намоед, ки дар онҳо унсурҳои

нав чашмрас бошанд. Масалан, интихоби рақамҳои римӣ (расми 1):

Расми 1

Қисмҳои соатро дар алоҳидагӣ ин тавр месозанд (расми 2):

Расми 2

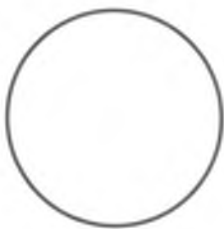
Қутии (корпус) соатро ин тавр сохтан мумкин аст: порчаи картони нафисро гирифта рӯйи онро оро медиҳем (расми 3):

Расми 3

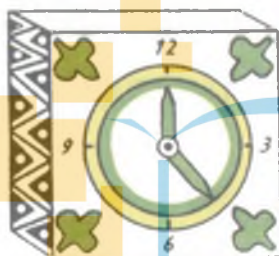
Акнун, қисми ҳосилшударо ба шакли доира медарорем (расми 4):

Расми 4

Дар рӯйи он рақам ва акрабакҳо, дар қисми қафо дастаҳоро васл мекунем (расми 5).

Расми 5

ДАРСИ 19

ТАСВИРИ БАРГҲОИ ЗАРРИН

Метавонед аз рӯйи баргҳои заррини гуногун ранги дарахтонро эҷодкорона бикашед. Расмро тарзе тасвир намоед, ки баргҳо дар дарахтон баръало овеzon бошанд. Инчунин, рангҳоро тавре интихоб намоед, ки зебӣ ва ҳамбастагии онҳо равшан назаррас гарданд.

Дар вақти холи

ПАРВАРИШИ РУСТАНИҲОИ ХОНАГӢ

Якчанд зарфро бо об пур карда, ба даруни онҳо қаламчаи рустаниҳоро гузоред.

Баъди пайдо шудани решаҷаҳо онҳоро ба зарфҳои хокдор кӯчат намоед. Рустаниҳои хонагиро дар хок ва ҳам дар об парвариш кардан мумкин аст. Нилуфар, тугмачагулро дар об ва кактус, алоэ (сабир), ҳиногул, хуррам ва ғайраро дар хок мепарваранд.

ДАРСИ 20

“МО ТИРАМОҲРО ТАСВИР МЕКУНЕМ”

Ба боғ рафта мушоҳида кунед, ки ранги дарахтон (баргу мева) чӣ гуна тағйир ёфтаанд?

Яке аз он меваҳоро интихоб намуда, бодикҷат аз назар гузаронед, ки тана, навда, барг, мева ва ғайра чӣ гунаанд. Аз ҳамдигар бо кадом шаклу ранг фарқ мекунанд. Пеш аз тасвир рангҳоро муайян кунед. Нурпошии Офтобро низ фаромӯш накунед.

Дар вақти холи МЕТРИ ҚАТШАВАНДА

Аз картони нафис чунин тасмачаҳоро тайёр кунед
(10 дона) (расми 1).

Расми 1

Фосилаи ҳар як сантиметрро муайян намоед
(расми 2).

Расми 2

Рақамҳоро навишта, тасмачаҳоро бо қалами
ранга ё ранги моеъ ранг намоед (расми 3).

Расми 3

Тасмачаҳои ҳосилкардаатонро бо ҳам пайваست намуда, метри қатшаванда ҳосил намоед (расми 4).

Расми 4

ДАРСИ 21 ТАСВИРИ ЭҶОДКОРӢ

Аз баргҳои шаклҳои гуногуни ҳайвонот, парандагон ва ҳашаротро созад. Барои ин кор баргҳоро рӯйи коғаз часпонед. Сипас, миқдори муайяни ширешро бо мӯқалам ба рӯйи барг бимолед, то хушк шавад. Агар дар тирамоҳ аз хазони дарахтон истифода баред, намунаҳои зебо пайдо мешаванд.

Дар вақти холи гулдӯзӣ

Нақши Офтобро рӯи порчаи матоъ тасвир карда,
бо ресмони зард (пила) гулдӯзӣ кунед (расми 1).

maktab.tj

Расми 1

Ҳамин тавр, шакли олуро бо риштаи қаҳваранг ё сурх дӯхтан мумкин аст (расми 2).

Расми 2

ДАРСИ 22

ТЕАТРИ ЛУХТАК

Шумо аз китоби «Хониш» ва дигар китобу маҷаллаҳо афсонаю ҳикояҳои бисёр хонда, борҳо ба театри лухтак рафтаед.

Оё «ҷуссаи қаҳрамонон»-и афсонаҳо ва сару либоси онҳоро худатон сохта метавонед?

Аз расмҳои зерин истифода баред, «қаҳрамонон» ҳосил хоҳанд шуд.

1. Тайёр кардани қисмҳо.

maktab.tj

2. Васи қисмҳо (узвҳо) ва сохтани шаклу суробҳо.

ДАРСИ 23

ТАСВИРИ ХОНА ВА ДЕҲА

Дар расми зер хона ва дарахтон нишон дода шу-
даанд. Шумо метавонед манзараҳои мухталифро
тасвир кунед. Кӯшиш намоед, ки нафосати тасвири
хатҳо дар ҳамбастагии рангҳо эҷодкорона акс
гардад. Сипас, бо қаламҳои ранга ё ки бо рангомез
расмро тарзе тасвир созед, ки ҷиҳатҳои зебоии он
коста нагардад.

ДАРСИ 24

ЁРӢ ДАР ҶАМЪОВАРИИ ҲОСИЛ

Ба ҳисоб гиред, ки дар маҳалли шумо мавсими ғунучини кадом навъи зироат ё меваҷот фаро расидааст? Меваҷот, аз ҷумла ангуру себ, анору олуро дар чӣ гуна зарф меғундоранд?

Чаро помидорро дар қутиҳои ҷӯбини нисбатан хурд (10 кг) ҷой медиҳанд?

Дар вақти ёрӣ аз хотир набароред, ки зарфҳои нисбатан вазнин (аз 5 кг боло)-ро бо рафиқ бардоштан мумкин аст.

ДАРСҲОИ 25-26

БОЗИЧАҲОИ ОРОЙИШӢ

Ба мақсади оро додани арчаи солинавӣ сохтани бозичаҳоеро интихоб намудан лозим аст, ки шавқу завқ нисбати онҳо зиёд бошад. Доирачаю квадратҳо, ситорачаю зарраи барфакҳо, шакли сабзавоту меваҷот, бодбезаку заврақчаҳо, занҷираю фонусчаҳо аз қабилӣ чунин маводи оройишианд (*расми 1*).

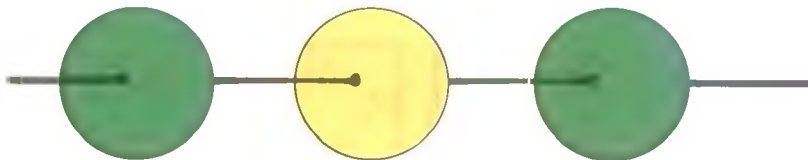
Расми 1

Супориши якум. Чунин квадратчаҳо бурида, пас, онҳоро дар як ришта гузаронед, шадда ҳосил мешавад (расми 2).

Расми 2

Аз доирачаҳо низ чунин шаддаҳо месозанд (расми 3).

Расми 3

Супориши дуюм. Тасмачаҳои коғазини гуногун-рангро ба таври зерин печонед, занҷир ҳосил мешавад.

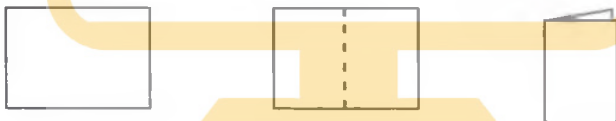

Дар вақти холи СОХТАНИ ЛИФОФА

Лифофаҳоро дар шакли ҳаҷмҳои гуногун сохтан мумкин аст.

Аз ҷумла, лифофа ҳамчун ҷузвдон ба мақсади нигоҳ доштани шаклҳои геометрӣ истифода мешавад.

1. Аз коғаз буридани шакли квадрат (расми 1).

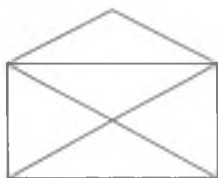
Расми 1

2. Муайян намудани хатҳои қатшаванда ва буриши кунҷҳо (расми 2).

Расми 2

3. Пайвасти гӯшаҳо ва истифодаи он (расми 3).

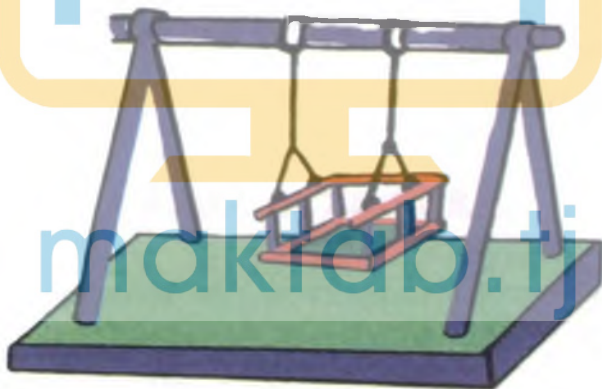

Расми 3

Лифофаро барои нигоҳ доштани таҷҳизоти аёни (шаклҳои геометрӣ) истифода баред.

Дар вақти холи АРҒУНЧАК

Ба расм (расми 1) нигаред ва гӯед, ки оё дар чунин арғунчак (ё шакли дигараш) бозӣ кардаед?

Расми 1

Арғунчакро ин тавр сохтан мумкин аст:

1. Сохтани сутунчаҳо (расми 2).

Расми 2

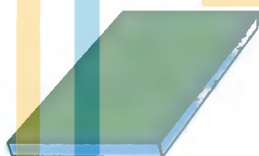

2. Сохтани тирчӯб (расми 3).

Расми 3

3. Тайёр кардани таҳкурси (расми 4) ва тахтачаи нишаст (расми 5).

Расми 4

Расми 5

Акнун, қисмҳоро ҷо ба ҷо гузошта, арғунҷак созад.

Дар вақти холи

ШАКЛУ СУРОБСОЗӢ АЗ СИМ

Шаклҳо (фигураҳо)-и геометрии дар дарси математика омӯхтаатонро ба хотир оред.

Бо ёрии сими печон (спиралшакл) шаклу суробҳои дилхоҳро сохтан мумкин аст. Сими печонро ин тавр тайёр кунед:

Сими борики мисин, пӯлодин ва ғайраро интиҳоб намуда, онро гирдогирди мехча печонда, шакли дилхоҳатонро ҳосил намоед (расмҳои 1, 2).

Акнун, ба воситаи шакли ҳосилкардаатон зарфҳо ва бозичаҳои гуногунро созед (расми 3,4).

ДАРСИ 27

ТАСВИРИ МАНЗАРАИ КЌҲСОР

Дар расм манзараи кўҳсор, харсангҳо ва дарахтони қатор хеле хуб тасвир ёфтаанд. Онро эҷодкорона тавре тасвир созед, ки зебӣ ва нафосати манзараи кўҳсор ҳалалдор нашаванд.

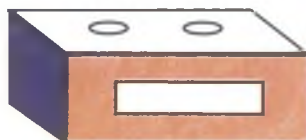
Дар вақти холи

АЁНИЯТ БАРОИ ДАРСИ ЗАБОНИ МОДАРӢ “АБАК”

Аз картони нафис ё варақи албом чунин қутича-хоро созед (расмҳои 1, 2).

Расми 1

Расми 2

Пас, бо ёрии қалам аз коғази одӣ ё ранга ду даста тайёр кунед (расмҳои 3, 4).

Расми 3

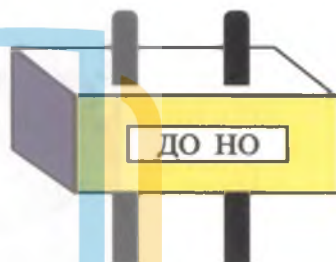

Расми 4

Дар охир аз расмҳои зерин истифода бурда, қисмҳоро ҷо ба ҷо созед.

ДО НО, НО ДОН

Расми 5

Ҳангоми тоб додани дастаҷаҳо навиштаҳои тасма аз дарича намоён мешаванд.

ДАРСИ 28

ШИНОСОӢ БО РАССОМ

Шумо номи Мирзораҳмат Олимовро шунидаед. Ӯ яке аз ҳунармандони бузурги ҳунари наққошии тоҷик аст. Вай дар Хуҷанди бостонӣ таваллуд шудааст. Манзараҳои шаҳри қадим, одамони гуногункасби он, анъана ва эҷодиёти халқӣ дар қалби ҷавон ҳисси муҳаббат ба санъатро бедор сохт. Мирзораҳмат аз овони ҷавонӣ дар оройиши нақшу нигори биноҳои

гуногуни ҷумхури фаъолона ширкат варзида, саҳми босазое гузоштааст.

Солҳои зиёд Мирзораҳмат Олимов дар коллеҷи рассомии шаҳри Душанбе ба ин касби боифтихор машғул буда, шогирдони зиёдеро тарбия кардааст, ки алҳол ҳама ҳунарманди маъруфанд.

Наққошиҳои эҷодкардаи Мирзораҳмат хеле рангину пурмазмун мебошанд. Дар маърази композитсияи он гулҳо, баргҳо, парандагон дар ҳамбастагӣ аз истифодаи рангҳо хеле ҷолиб нигориш ёфтаанд.

maktab.tj

ДАРСИ 29

ТАСВИРИ РАСМИ ЗАРҒҲО

Ба болои миз ё дар ҷойи дигар зарғи дилхоҳатон (кӯзача, сатилча, сабадча ва ғайра)-ро гузошта тасвир созед.

Дар вақти хоӣ СОХТАНИ МОДЕЛИ АВТОМОБИЛ

Шумо тамғаи кадом автомобилҳоро медонед?

Дар кадоми онҳо бештар савор шудаед?

Дар сохтмонҳо кадом автомобилҳоро бештар ба кор мебаранд?

Падар ё бародари кӣ ронанда аст ва дар хусуси кори онҳо чӣ медонед?

Расми автомобилро аз назар гузаронда қисмҳои ба чашм намоёнро номбар кунед (расми 1).

Расми 1

Аз қутиҳои холии ғӯгирд истифода бурда, ба автомобили дар расм монанд мошинча созед: Ду қутӣ ба сифати кабин, якто ба сифати муҳаррик, аз ҷӯбчадо-наш соғуи онро сохтан мумкин аст.

ДАРСҲОИ 30-31

Дарси ҳунар бояд саршор аз ҷустуҷӯ бошад. Доштани завқи баланд дар он нақши калон мебозад. Дар дарсҳои гузашта бо тасвири олами ҳайвонот ва парандагон ошно шудед. Аз зебӣ, шакл ва рангубори онҳо лаззат бурдед. Акун, тарзи дурусти сохтани шакли ҳайвонот ва парандагонро аз пластилинугил мутобиқи расмҳо машқ кунед.

Чунин тарзи эҷодкориро аз шоҳи дарахтони хушкшуда низ мушоҳида кардан ва сохтан мумкин аст. Ҳангоми офаридани расми ҳайвонот ва парандагон кӯшиш кунед, ки дар симои ҳайкалчаҳои худ хулқу атвори қаҳрамонони афсонаҳоро таҷассум намоед.

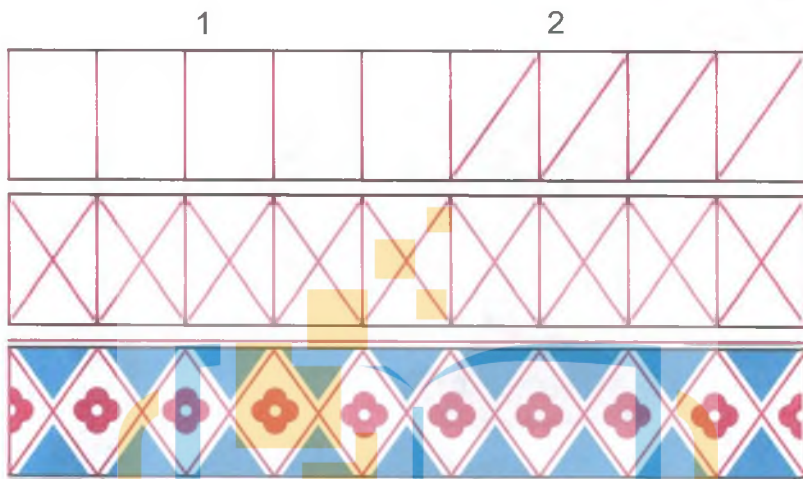
maktab.tj

ДАРСИ 32

НАҚШУ НИГОРИ МИЛӢ

1. Омӯзиши танзими тақсими баробар.
2. Кашидани тарзи унсур (элемент) бо ҳаракати яктарафа ва вазни роҳи якхела.

1. Ба воситаи хатҳо пайваस्त намудани унсурҳо.
2. Бо рангҳои муносиб ба анҷом расонидани ороиш.

Чунин нақшҳоро дар матоъ тасвир намуда, онҳоро гулдӯзӣ кунед.

Дар вақти холи СОХТАНИ ҚОЛИБҲО

Қолибҳоро аз ҷисмҳои гуногун сохтан мумкин аст. Картошкаи начандон калонро гирифта, онро ба ду ҳисса ҷудо карда, дар сатҳи болои яке аз қисмҳо бо қалами ранга квадратчаеро тасвир мекунем ва пас аз он тарафҳои ишорашударо бурида, қолибро ҳосил мекунем.

Бо ёрии қолиби ҳосилкардаамон дар мавридҳои расмкашӣ метавонем муқоваи албом ва ё чизҳои дилхоҳамонро ба тариқи зерин оро диҳем: бо мӯқалам ба рӯи қолиб ранги интихобнамудаамонро молида, пас вайро пай дар пай дар рӯи ҷисмҳо (масалан, муқоваи албом) зер мекунем.

Аз резин низ қолибҳоро сохтан мумкин аст. Масалан, дар чунин шакл:

Дар вақти холи

АҶНИЯТ БАРОИ ДАРСИ ТАБИАТШИНОСӢ

ШАКЛИ I. Аквариум. Аквариумро ин тавр созад:

1. Интихоби қоғазҳои ранга ва аз онҳо тайёр кардани қисмҳо (расми 1).

Расми 1

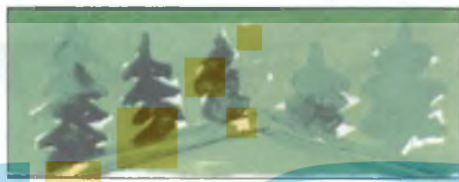
2. Ҷобачогузори қисмҳо ва сохтани аквариум (расми 2).

Расми 2

ШАКЛИ II. Ҷангалзор.

Расми 3

Аз коғазии ранга истифода бурда, расми бешаро тасвир созед ва онро ҳамчун айёният истифода баред (расми 4).

Расми 4

Дар вақти ҳолӣ НИГОҲУБИНИ РУСТАНИҲОИ ХОНАГӢ

Табиист, ки ниҳолчаҳои кӯчаткардаи шумо аллакай қомат рост кардаанд. Минбаъд кӯшиш кунед, ки ба ниҳолчаҳо ҳамеша нурҳои Офтоб расида тавонанд. Инчунин беҳи ҳар як ниҳолчаро нарма карда об диҳед.

Бо мақсади муайян кардани сабзиши ниҳолчаҳо дар ҳар як тубак андозачӯбе гузored ва муайян намоед, ки ҳафтае онҳо чанд мм ё см қад мекашанд.

Андозачӯбҳоро ин тавр сохта истифода бурдан мумкин аст (расмҳои 1, 2).

Расми 1

Расми 2

ДАРСИ 33

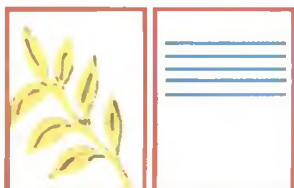
ТУҲФА БА РӯЗИ АРТИШ

Рӯзи ташкилѐбии Артиши миллиро ба воситаи синамову телевизион тамошо кунед.

Корнамоиҳои сарбозонро дар Ҷанги Бузурги Ватанӣ аз хотир набароред.

Шумо имкон доред, ки дар навбати аввал қаҳрамонону иштирокчиѐни ҷанг, пас падару бародаронатонро ба рӯзи идашон бо туҳфаи тайѐрнамудаи худ табрик намоед.

Туҳфаи 1

Туҳфаи 2

Инчунин, имкон доред, бо ёрии ҷисмҳои табиӣ туҳфаи дилхоҳатонро созед.

Дар вақти холи ГУЛДЌЗЌ ДАР РЌЌИ МАТОЌ

Ба мақсади ёрӣ ба боғча шумо имкон доред ба-рои хурдтаракон бозичаҳои дилхоҳ созед.

ШАКЛИ I. Бодбарак.

Бодбаракро дар шакли гуногун сохтан мумкин аст:

1. Интихоби порчаи қоғаз ва ба шакли квадрат даровардани он (расми 1).

Расми 1

2. Аз гӯшаҳо ба марказ гузаронидани хатҳои буриш (расми 2).

Расми 2

3. Пайваст кардани гӯшаи 1, 3, 5, 7 ба марказ ва рӯйи ҳам ширеш кардани онҳо.

4. Пайвасти бодбарак ба даста (расми 3).

Расми 3

ШАКЛИ II. Шакли дуҷоми бодбаракро аз чӯбу коғаз ин тавр сохтан мумкин аст:

1. Интиҳоби тасмачаҳо (расми 1).

2. Қат карда аз байни якдигар гузаронидани онҳо (расми 2).

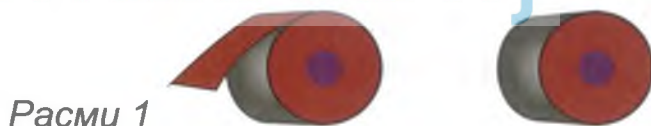

3. Интиҳоби даста ва ба он гузоштани бодбарак (расми 3).

ШАКЛИ III. 1. Бозичаҳо бо ёрии сим (аробача).

2. Симро интиҳоб карда онро дар шакли доирача часпонед (расми 1).

3. Акнун, нӯги он симро аз байни доирача гузаронда, баъди 10 сантиметр боз чарх занонед (расми 2).

Расми 2

4. Дар охир, ба он дастача созед (расми 3).

Расми 3

ДАРСИ 34 МОДЕЛИ КИШТӢ

Соли гузашта бо воситаи шаклҳои геометрӣ
чунин киштича сохта будед:

ШАКЛИ I. Акнун, метавонед аз масолеҳи табиӣ
чунин киштича созед:

1. Пӯстлохи дарахт.

2. Тахтача.

3. Пӯчоқи чормағз.

ШАКЛИ II. Киштиро аз рӯйи нақша сохтан мувофиқ аст (расмҳои 1, 2).

ДАРСИ 35

ТАСВИР АЗ РҶЙИ МАВЗУЪҲО

Маконеро интихоб намоед, ки дар он ҷо падару модаратон меҳнат мекунанд. Масалан, боғ, ферма, устохона, фабрикаю завод ва ғайра.

Акнун, як лаҳза гӯшаи он манзараро ба хотир оварда, онро тасвир созед (расмҳои 1, 2).

ДАРСИ 36

КОРҲОИ ОРОЙИШӢ

Бо ёрии қолибҳои ҳосилкардаатон дар рӯи албом шаклҳои зеринро тасвир намоед (расми 1):

Расми 1

Дар ҳолати набудани албом, шумо имкон доред, ки мустақилона онро тайёр намоед.

1. Аз картони ғафс чунин муқова созед (расми 2).

Расми 2

2. Аз қоғази одии хатнависӣ мувофиқи андозаи муқова якчанд (10 дона) порча гиред (расми 3).

Расми 3

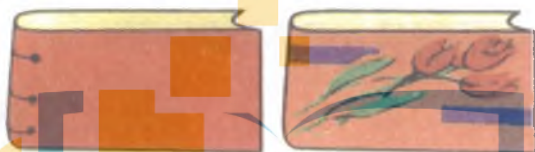

3. Варақхоро болои ҳам байни муқоваҳо гузошта, дар фосилаи 5 мм сӯрохиҳо гузоред (расми 4) ва пас аз байни онҳо сим гузаронед.

Расми 4

4.Рӯйи муқоваро бо хоҳиши худатон оро диҳед. Масалан, ин тавр (расми 5).

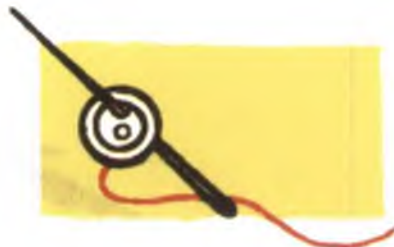
Расми 5

Дар вақти холи ЧАСПОНИДАНИ ТУГМА

Як порча матоъ гиред (расми 1).

Расми 1

Ба он тугмаеро гузошта аз зери матоъ сӯзан (бо ришта ба боло) гузаронед (расми 2).

Расми 2

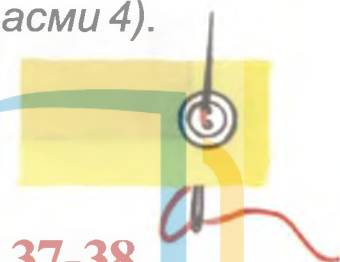
Сӯзанро аз сӯрохии дуюм ба зер гузаронед (расми 3).

Расми 3

Акнун, дар байни сӯрохиҳо донаи гӯгирдро гузошта, корро идома диҳед (расми 4).

Расми 4

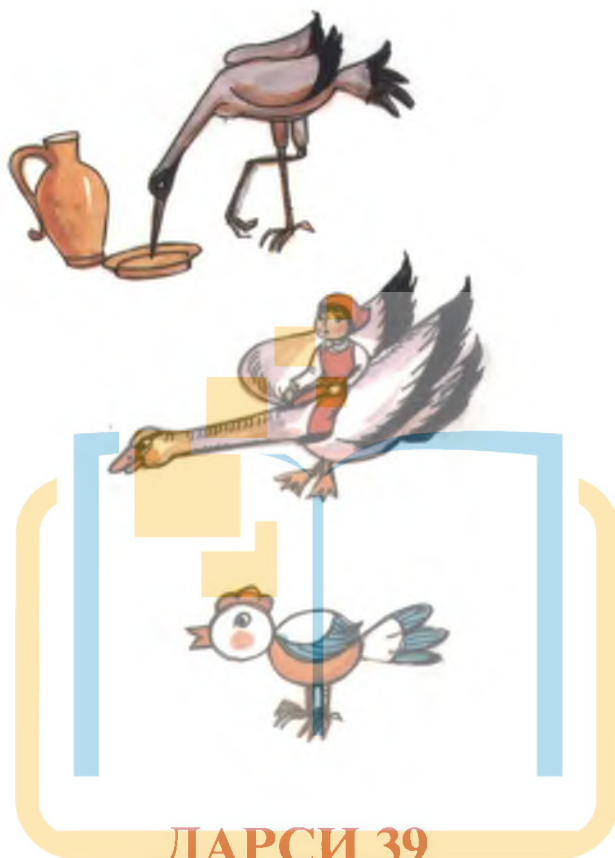

ДАРСҲОИ 37-38 ТАСВИР ДАР МАВЗӢИ «АФСОНАҲОИ ДӢСТДОШТА»

Дар мавзӯи «Афсонаҳои дӯстдошта» расм кашед. Ин расмҳо ба шумо барои расми афсонаи дӯстдоштаатонро тасвир намудан ёрӣ мерасонанд.

Шумо аз коғази **ранга шаклҳои** алоҳидаро барои оройиши аппликатсия бурида ё ки аз пластилин композитсияи рангинро тартиб диҳед, ки тасвир рангину ғанӣ, ҷолибу назаррабо шавад.

ДАРСИ 39

СОХТАНИ БОЗИЧАҲО БАРОИ КҶДАКОНИ БОҒЧА

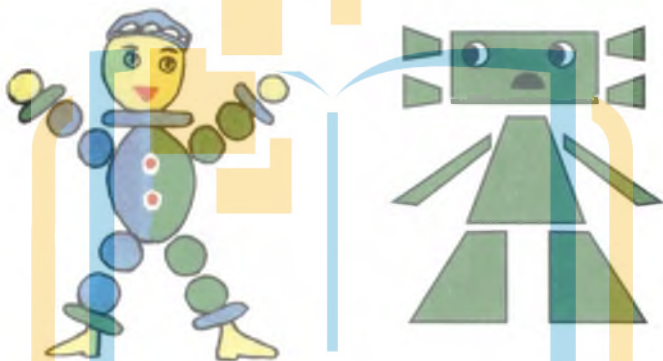
Оё шумо медонед, ки ба додаракону хоҳараконатон бештар кадом бозичаҳо маъқуланд?

Масалан, бо ёрии қутиҳои холигаштаи гӯгирд чунин бозичаҳоро сохтан мумкин аст; автомобил, заврақ, хонача ва ғайра.

Қутии якум ба сифати муҳаррик, дуюм ва сеюм кабин, чорум қисми қафо, тугмачаҳо ба сифати чарх.

Бозичаҳои зеринро мустақилона созед:

ДАРСИ 40

ШИНОСОЙ БО МАРДИ ХУНАРМАНД

Алиаҳмади Вахонӣ дар яке аз ноҳияҳои кӯҳистони Бадахшон ба дунё омадааст. Хунари наққоширо Алиаҳмад дар зодгоҳаш Ямг аз хешовандонаш омӯхтааст. Дар ин деҳа бисёр мутрибон, ҳофизон, шоирон ва наққошон зиндагӣ мекарданд. Алиаҳмад дар наққошиҳояш композитсияи хеле ғанию рангинро моҳирона истифода бурдааст. Дар бисёр наққошиҳои ӯ тасвири хатҳои сарбастаи мавҷнок корбаст шудаанд.

Алиаҳмад ҳамчун наққош дар оройиши хонаҳои
зодгоҳаш қорҳои зиёдеро анҷом додааст. Ӯ дар рӯи
сангҳои мрамор ҳунари баланди худро ба қор
бурдааст. Ин аст, ки муҳаббати саршор нисбати
ҳунари наққошӣ ва заҳмати эҷодкорӣ бо мурури замон
Алиаҳмадро сазовори ҳурмату эҳтироми умум
гардонид.

maktab.tj

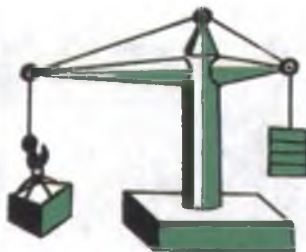
Дар вақти ҳолӣ

КРАНИ БОРБАРДОР

Муайян кунед, ки дар маҳалли шумо кадом навъи
кран қор мекунад (*расҳмои 1, 2*).

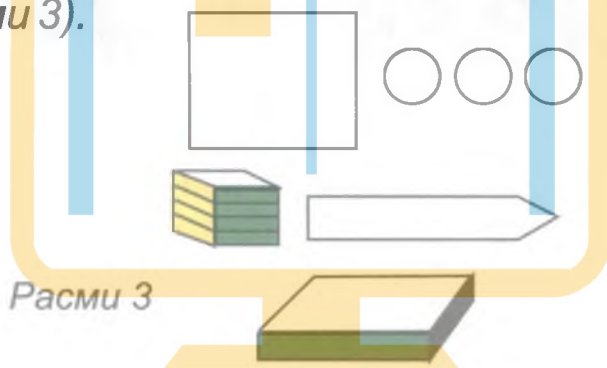
Расми 1

Расми 2

Кран кадом корро иҷро мекунад? Онро дар чӣ гуна ҷойҳо ё сохтмонҳо ба кор мебаранд?

Падар ё бародари кӣ кранчӣ аст? Кран кори инсонро чӣ тавр осон мекунад? Қисмҳои асосии кранро номбар кунед. Ба воситаи сим чунин кран созад (расми 3).

Онро ба воситаи коғаз ин тавр сохтан мумкин аст:

- 1) сохтани қисми тақягоҳӣ;
- 2) тирҷӯб (стрела);
- 3) таҳкурсии бо чархҳо;
- 4) сангҳои вазн;
- 5) танобҳо (трос).

Аз расмҳо истифода бурда, мустақилона кран созад.

ДАРСИ 41

ЭҶОДКОРӢ ДАР МАВЗӢИ «ЧАВГОНБОЗИИ МИЛӢИ»

Чавгонбозӣ яке аз бозиҳои қадимтарин ва дӯстдоштатарини халқи мо ба ҳисоб меравад. Чунин тарзи бозӣ дар бисёр деҳаҳо дар байни наврасон алҳол вуҷуд дорад. Дар вақти тасвир намудан аввал шакли хомакиро бо хатҳои мулоим ишора намоед, сипас, тарзе тасвир созед, ки композитсияи ғанию рангини чавгонбозон дар расм равшан намоён гардад. Акнун, ба кори наққошӣ ва рангубори он машғул шавед.

maktab.tj

ДАРСИ 42

СОХТАНИ ЗАРҶҲО БО УСУЛИ ОҶАР ДОДАН

Ба зарфе об гирифта, дар он пораҳои коғазӣ тунукро омехта кунед (расми 1).

Расми 1

Акнун, зарфи дилхоҳатонро ба рӯйи дигар гузошта, дар сатҳи рӯйи он пораҳои намнокшударо як қабат гузоред (расмҳои 2,3).

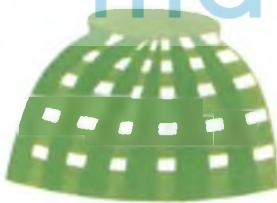
Расми 2

Расми 3

Пас, ба рӯйи қабати гузоштаатон ширеш молида, боз як қабат коғазпора гузоред. Аз болои он боз ширеш ва коғаз... Ин амалро то ҳолати 6-8 қабат шудани коғаз давом диҳед (расми 4).

Ҷисми ҳосилкардаатонро то пагоҳ нигоҳ дошта, пас қабати ҳосилшударо аз зарф ҷудо созед (расми 5).

Расми 4

Расми 5

Зарфи ҳосилкардаатонро рангубор карда, бо гулҳои дилхоҳатон оро диҳед (расми 6).

Расми 6

ДАРСҲОИ 43-44

РАНГҲОИ ОРОИШИ ДАР НАҚШУ НИГОР

Зебоии оройиши нақшу нигор вобаста ба ҳамбастагии рангҳо аст. Ин гуна рангҳои баланди бо ҳам мувофиқро шумо дар нақшоҳои Тоҷикистон дида метавонед. Дар мавриди иҷро намудани нақшу нигор рангҳои мувофиқро дар расм истифода баред. Акнун, бо рангҳои ҷилодеҳ нақшу нигорро оройиш диҳед.

maktab.tj

Чунин тарзи нақшу нигорро аз тасаввурот тарзе тасвир созед, ки ҳунари эҷодкории шумо ба чашм бирасад.

ДАРСИ 45

ТУҲФА БА ИДИ МОДАРОН

Тухфаҳо гуногун мешаванд. Тухфаи беҳтарин тухфаест, ки шумо онро бо дасти худ сохтаед.

Духтарчаҳо имкон доранд рӯймолчае гулдӯзӣ карда, бо он хоҳири модарашонро шод гардонанд (расми 1).

Писарчаҳо бо маҳсули дасташон: бозичаю мошинча ва дафтарчаю китобчаҳо метавонанд модарони худро табриккунанд (расми 2).

maktab.tj

Расми 2

Дар вақти холи ДҶҲТАНИ РҶЙМОЛЧА

Нақшу нигори дар расм тасвирёфтaro аз назар гузаронед (расми 1).

Расми 1

Дар рӯи матои интихобкардаатон чунин нақшу нигорро тасвир карда, пас гулдӯзӣ кунед.

Расми 2

Чунин амалхоро дар хона идома диҳед.

Расми 3

ДАРСИ 2 КОРҲОИ ОРОЙИШ

Нақши дар рӯймолча офаридаатонро бо нақши девор муқоиса кунед (расмҳои 1, 2).

Нақшҳои девори хона, чойхонаю ошхонаҳо, қасрҳои фарҳанг, осорхона ва ғайраро ба хотир оварда, мустақилона нақш офаред. Ба мақсади ёрӣ аз ишораҳои зерин истифода баред:

Расми 1

Расми 2

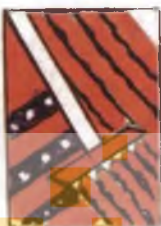
Дар вақти хоӣ КОШТАНИ ТУХМИҲО ВА НИГОҲУБИНИ ОНҲО

Дар маҳалли шумо кадом рустаниҳо мерӯянд?
Оё вақти кишт тухмиҳоро муайян карда метавонед? Мавриди киштукор аз кадом навъи поруҳо истифода бурдан мумкин аст? Тухми зироатҳоро чӣ тавр ба гурӯҳҳо ҷудо меkunанд?

Супориш:

1. Тухмиҳоро интиҳоб намоед, ки коштани онҳо ба шароити маҳалатон мувофиқ бошанд.
2. Замини киштро аз баргу пояи рустаниҳо тоза намуда, пас ба кишт шурӯъ намоед.
3. Ёрии хонандагони синфҳои болоиро дар кори нарма кардани замин аз хотир фаромӯш наkunед.
4. Асбобҳои кориро мувофиқи ҷисм ва синну солатон интиҳоб намоед.
5. Пеш аз ба кор шурӯъ намудан ба гурӯҳҳо (бо маслиҳати муаллим) ҷудо шавед. Натиҷаи коратонро аз рӯи ҷадвали зерин ба ҳисоб гиред.

Номгӯи рустани	Вақти кишт	Номгӯи ғизо	Обу ғизо	Ҳосил
Тухмӣ	21.III.2013	Пору	Обу ғизо	Тирамоҳ

ДАРСИ 47

НИГОҲУБИНИ РУСТАНИҲО ВА САБЗАВОТ

Муайян намоед, ки дар қитъаи интиҳобкардаатон кадом рустаниҳо ва сабзавот кошта шудаанд ва талаботи онҳо нисбат ба обу ғизо чӣ гунаанд?

Кадам рӯз ба сабзавот додани обро созгор ме-донед ва чаро? Истифодаи кадом навъи поруҳо (органикӣ ё маъданӣ)-ро афзалтар мешуморед?

Кадам сабзавот аз хунокии (-1°) начандон зиёдтар зарар мебинанд ва онро чӣ тавр муҳофизат бояд кард?

Супориш:

Вақти коштан обу ғизодиҳӣ, нармкунӣ ва хишоваи сабзавотро ба ҳисоб гиред.

Муайян кунед, ки кадом тадбири шумо (дар гармӣ ё муътадил додани об, истифодаи поруҳо ва ғайра) фоиданоктар аст.

ДАРСИ 48

ТАСВИРИ МАНЗАРАИ БАҲОР

1. Моҳирона тасвир кардани шакли умумии ҳами-ҳо.
2. Тасвир намудани манзара. Бо унсурҳои лозимӣ ғанӣ гардондани тарзи алоқамандии композитсия.
3. Интиҳоб намудани рангҳои мувофиқ ва истифодаи онҳо.
4. Самти рӯшнӣ ва торикиро дар расм тасвир намудан.

ДАРСИ 49 СОХТАНИ ЗАРФҲО

Бо мақсади сохтани зарфи дилхоҳ пеш аз ҳама масолеҳи онро ба чунин шакл даровардан даркор аст (расми 1):

Расми 1

Пас, онро вобаста ба шаклу андозаи маснуоти сохташаванда тағйир медиҳем. Масалан, барои сохтани косачаю пиёла ин тавр (расми 2):

Расми 2

Дар охир зарфҳои сохтаамонро ин тавр оро додан лозим аст (расми 3):

Расми 3

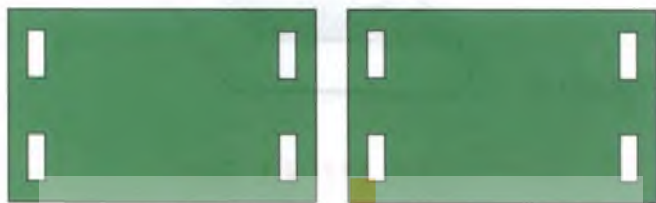
Дар вақти холӣ

**СОХТАНИ ЧУЗЪГИР БАРОИ ЧАМЪ
ОВАРДАНИ БАРҶУ ПОЯИ ҒИЁҲОН**

Шумо имкон доред, чузъгирҳои гуногуншаклу гуногунҳаҷм созед.
ШАКЛИ I.

Чунин (расми 1) ҷузъгирро ин тавр сохтан мумкин аст:

Расми 1

1. Интихоби картони тунук барои муқова (расми 2).

Расми 2

2. Интихоби варақҳо ва дар онҳо ҷой додани баргҳо (расми 3).

Расми 3

ШАКЛИ II. Ду пора картони муқаррарино интихоб карда, онҳоро ин тавр сӯрох кунед (расми 3).

Акнун, аз сӯрохиҳо тасмачаҳои матоъгин гузаронида, чунин ҷузъгир созад:

Расми 4

ДАРСИ 50

КОРҲОИ ОРОЙИШӢ

Аз гулҳои гуногун ва баргҳо ба шакли силсила ба-рои оройиши наққошӣ буред. Сипас, онҳоро бо тартиб ба варақи ранга часпонед, қолиб ба вучуд меояд. Дар поёни он аз қоғази маҳин буридашудаи ранга шилшила сохтан мумкин аст.

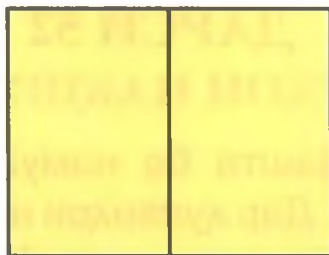

ДАРСИ 51

СӢЗАНГИРАК

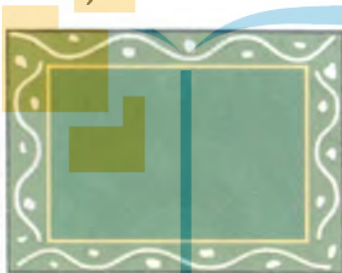
СӢзангирокро дар шаклҳои гуногун сохтан мумкин аст.

ШАКЛИ I. Картони тунукеро интихоб карда, дуқат кунед (расми 1).

Расми 1

Пас, ба андозаи он матои махмалинеро интихоб карда, ба қисми дохили вай васл намуда, аз канораҳо кӯкдӯзӣ кунед (расми 2).

Расми 2

ШАКЛИ II. Матои дилхоҳатонро интихоб карда, онро бо пахта ба шакли болишт дӯзед (расми 3).

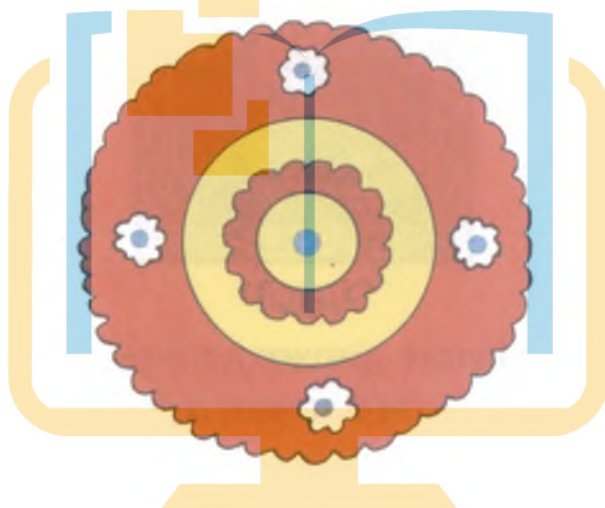
Расми 3

ШАКЛИ III. Матои интихобкардаи худро дар сурати ҷисме дароварда, пас, бо ёрии пахта корро идома диҳед.

ДАРСИ 52

ҲУНАРҲОИ НАҚШУ НИГОР

Дар дарси гузашта бо намунаҳо аз наққошии гулҳо ошно шудед. Дар ҳунарҳои наққошӣ аз гулҳо ва аз зебоиҳои он фаровон истифода шудааст. Ин наққоширо дар шакли давра тарзе тасвир созад, ки шакли гулҳоро дарбар гирад. Сипас, онро бо рангҳои сурх, кабуд, бунафш ва дигар рангҳо ороиш диҳед.

ДАРСИ 53

ТАСВИР АЗ РҶҶИ АСЛ

Ба воситаи хати ёрирасон нишон додани шакли асосии ашё. Расмро тарзе тасвир намоед, ки ҷойгиршавӣ, фарқи андоза дар расм аниқ карда шавад. Акнун, кӯшиш кунед, ки тавассути рангҳои нафис ороиши тасвирҳо зебою рангин бароянд.

ДАРСИ 54

СОХТАНИ МОДЕЛИ ПАРАШУТ

Кӣ парашутро дидааст?

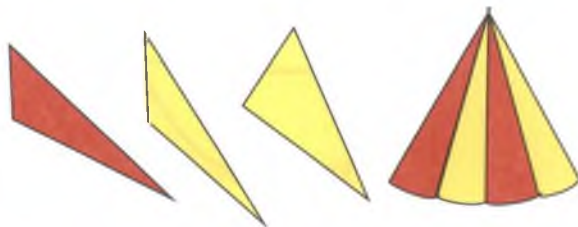
Кай ва дар куҷо онро ба кор мебаранд?
Парашутро аз чӣ месозанд? Онро ба воситаи коғаз ин тавр сохтан мумкин аст:

1. Интихоби коғази квадратшакл ва дар он ишорат кардани хатҳои қатшаванда (*расми 1*).

Расми 1

2. Буридани ҷисми қатшуда аз рӯйи хати буриши доирашакл (*расми 2*).

Расми 2

3. Интихоби риштаҳо ва пайвасти онҳо (расми 3).

Расми 3

Дар вақти хоӣ НИГОҲУБИНИ САБЗАВОТ

Нигоҳубини рустаниҳои қитъаи ба уҳда гирифта-
атонро идома диҳед.

Ба ҳисоб гиред, ки чанд бор беҳи ниҳолҳоро нарма
карда, чӣ гуна ғизо додед.

Мушоҳида карда ба ҳисоб гиред, ки кадом
сабзавотҳо нисбат ба об эҳтиёҷи зиёд, кадомашон
нисбатан камтар ва кадомашон талаботи ниҳоят кам
доранд.

Инчунин, эҳтиёҷи рустаниҳоро ба рӯшноӣ аз
хотир набароред.

Муайян кунед, ки кадом рустаниҳо аллакай ҳосил
додаанд ва кадомашон минбаъд пухта мерасанд.

ДАРСИ 55 САЙРИ САҲРО

Ба талу теппаҳои атроф назар андозед. Замин чӣ гуна «либос пӯшидааст?». Дарахтон чӣ тавр рангашонро тағйир додаанд?

Манзараи мушоҳидакардаатонро тахминан аз рӯйи тартиби зерин тасвир кунед:

1. Тасвири шакли умумӣ (расми 1).
2. Нишон додани манзараҳои алоҳида, аз ҷумла дарахтон (расми 2).
3. Рангубори манзара (расми 3).

Расми 1

Расми 2

Расми 3

ДАРСИ 56

ТАСВИРИ РАСМ ДАР МАВЗӢИ: “ДАРАХТ ҒӢРА МЕБАНДАД”

Ба олами атрофамон назар кунед. Оё мушоҳида кардаед, ки дарахтон чӣ гуна гул карда ғӯра мебанданд?

Дар маҳалли шумо кадом меваҳои пешпазакро дидан мумкин аст? Ғӯраи он меваҳо чӣ гунаанд ва баъди пухтан кадом рангро мегиранд. Аз рӯйи тартиби зерин шохчаи мевабастаеро тасвир созед.

1. Ба тарзи умумӣ ишора намудани тарзи ҷойгиршавии расм дар рӯйи қоғаз.

2. Дуруст ҳис намудани ҳаракатҳои фарқшаванда дар шохчаҳои дарахт.

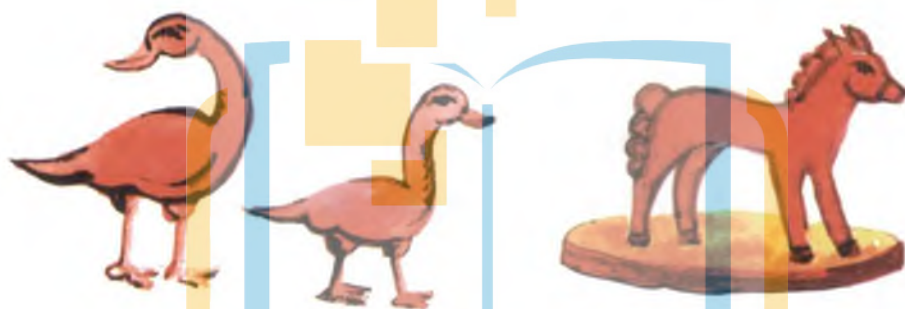
3. Бо мӯқалам ё қаламҳои ранга оро додани тасвир.

ДАРСҲОИ 57-58

СОХТАНИ ҲАЙКАЛЧАҲО ВА БОЗИЧАҲО

Аз гил ҳайкалчаҳо ва бозичаҳои гуногун созад. Ҳайкалчаҳо ва бозичаҳоро аз лундаи яклухт ва ҷузъ-ҳое сохтан мумкин аст. Баъди сохтани ҳайкалчаҳо ва бозичаҳо онҳоро хушк кунед. Сипас, бо рангҳои сурх, бунафш ва дигар ранг ороиш диҳед.

Дар вақти ҳолӣ
гулдӯзӣ

Нақшу нигори домани куртаи чаканро аз назар гузаронида, яке аз нишонаҳои нисбатан содатарро гулдӯзӣ кунед.

Писарон имконият доранд, ки чунин нақшу нигорро дар рӯи коғаз бо ёрии рангҳои моеъ тасвир созанд.

ДАРСИ 59

ТАСВИРИ САБЗАВОТ

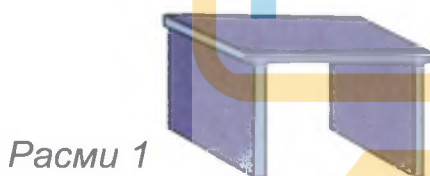
Баъди нигоҳубини рустаниҳо намунае аз онҳоро интихоб карда, дар синф расмашонро тасвир созед.

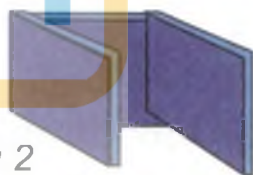
Дар вақти холи

СОХТАНИ МИЗУ КУРСӢ

Шумо бо ёрии қутии гӯгирд аллакай мизу курсӣ сохтаед. Масалан, онҳоро ин тавр сохта будед (расмҳои 1, 2):

Расми 1

Расми 2

Акнун, имкон доред, ки онҳоро аз рӯи нақшаҳои зерин созед (расмҳои 3, 4, 5, 6, 7):

Расми 3

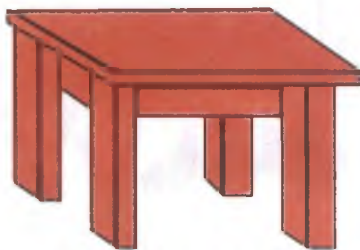
Расми 4

Расми 5

Расми 6

Расми 7

ДАРСИ 60 ТАСВИРИ РАСМИ КУРСӢ

Курсичаи дар дарси гузашта сохтаатонро ба ёд биёред. Оё чунин курсича дар синфи шумо дида мешавад. Пас, онро ба ҷойи намоёне гузошта расмашро тасвир намоед.

Дар вақти холи ТАСВИРИ ФАСЛҲОИ СОЛ

Гузашти айём ва омадани фаслҳои гуногуни сол низ дар муҳити табиат ва рангҳои он тағйиротеро ба миён меорад. Ба фаслҳои сол таваҷҷуҳ кунед. Сипас, фаслҳои солро аз тасаввурот тарзе тасвир кунед, ки ҳамбастагии рангҳо ба фаслҳо таҷассум ёбанд.

Расми 1. Зимистон

Расми 2. Баҳор

Расми 3. Тобистон

Расми 4. Тирамоҳ

ДАРСИ 61 ТАСВИРИ САБЗАВОТ

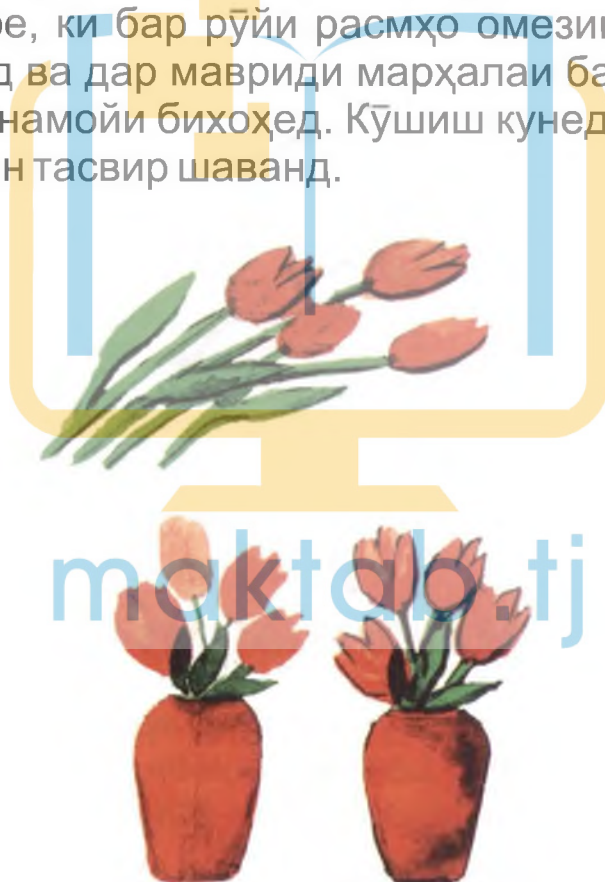
Ҳангоми тасвир намудани сабзавот кӯшиш намо-
ед, ки тарзи ҷойгиршавӣ ва зебоии асли дар рӯи
коғаз акс гардад. Сипас, фарқи тарафхоро ба инобат
гиред. Самти торикӣ ва рӯшноӣ бо рангҳои асли акс
ёбад.

ДАРСҲОИ 62-63

ТАСВИР АЗ РҶӢИ АСЛ

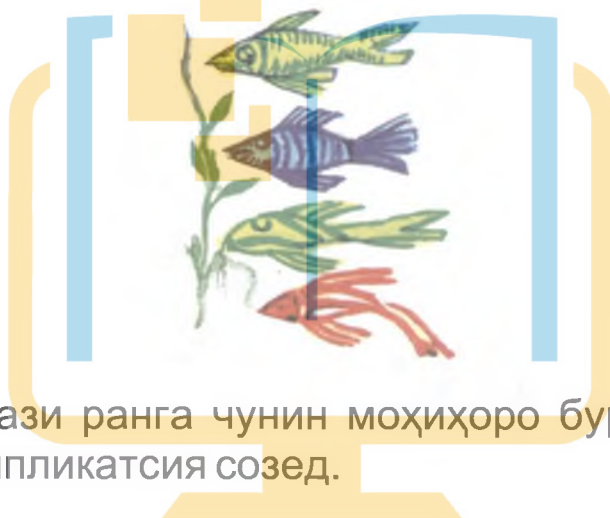
Хонандагони азиз! Шумо бо баъзе тарзҳои расмкашӣ шинос шудед. Кӯшиш кунед, ки усули дигари онро биомӯzed. Шумо хуб медонед, ки агар ашӯ дар маърази нур қарор бигирад, он акс хоҳад ёфт. Зеро нур боиси он мешавад, ки ранг ва ҳаҷми ашӯ равшану назарнамо хоҳанд гашт. ҳоло ба тасвири нуре, ки бар рӯи расмҳо омеziш ёфтааст, диққат кунед ва дар мавриди марҳалаи баъдии он аз омӯзгор роҳнамоии бихоҳед. Кӯшиш кунед, ки расмҳо зебою рангин тасвир шаванд.

ДАРСҲОИ 64-65

ТАСВИРИ МОҲИҲО

Дар расми зерин моҳиҳои гуногуншаклу гуногунранг кашада шудааст. Шумо метавонед аз тасаввуроти худ моҳиҳои гуногунро тасвир кунед, ки моҳиҳо дар аквариум ва ё ҳавз эҷодкорона акс гардад. Сипас, бо ҳамбастагии рангҳо расмро тасвир созед, ки ҷиҳатҳои зебоии он таҷассум гардад.

Аз қоғази ранга чунин моҳиҳоро бурида, барои ороиш аппликатсия созед.

ДАРСИ 66

ТАСВИР ДАР МАВЗУИ «МАНЗАРАИ МАКТАБ»

Расмро аз тасаввуроти худ тарзе тасвир кунед, ки дар он навъҳои дарахтон, осмон, майдони варзиш, бачаҳои хушҳол, бинои зебою рангини мактаб возеҳу равшан ба назар бирасад.

ДАРСИ 67

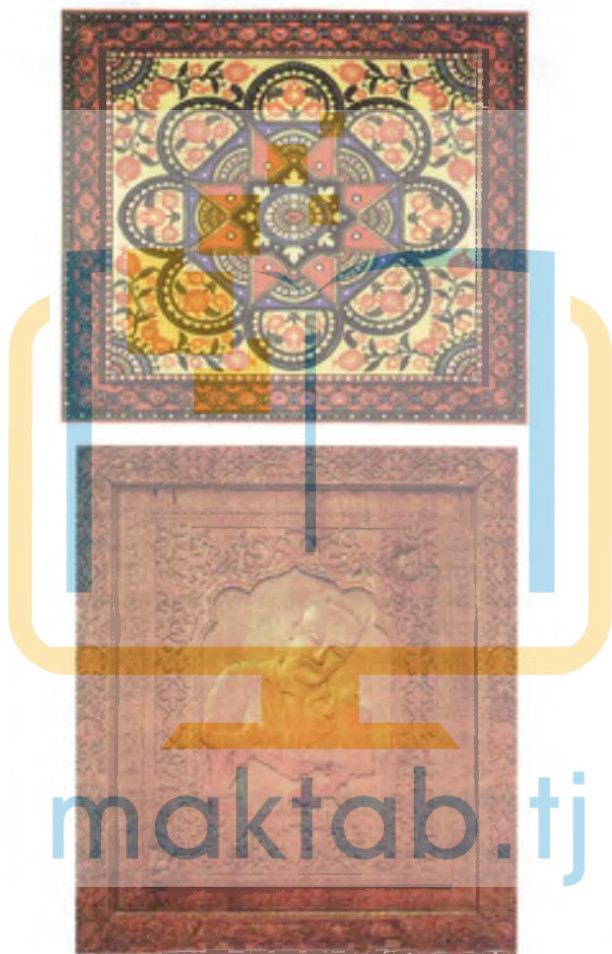
ШИНОСОЙӢ БО МАРДИ ҲУНАРМАНД

Дар ин дарс шуморо бо наққоши бузургу мумтоз Ю. Баротбеков ошно мекунем. Баротбеков дар шаҳри бостонии Истаравшан дар оилаи ҳунарманд ба дунё омадааст.

Ӯ ҳамчун наққоши кандакор дар байни мардум хеле машҳур аст. Намунаҳо аз асари гаронбаҳои ин марди ҳунарманд дар осорхонаҳо ва китобхонаҳои ҷаҳон нигоҳдорӣ мешаванд. Вай нахустин шахсест, ки санъати ҳаққокии қадими замони суғдиёно аз нав эҳё сохта, бо нақшҳои зебову марғуби худ биноҳои тозабунёдро оройиш додааст.

Ин ҳунарманд дар наққошиҳои худ чеҳранигорӣ низ намудааст, ки кандакориҳои ғанию рангини миллимонро ба хотир меоранд. Ӯ шогирдони зиёдеро ба камол расонидааст, ки мисли устои худ дар масҷидҳову қасрҳо санъати волои кандакориро моҳиро-

на ба кор мебаранд. Намунаҳои маҳсули заҳмати онҳо дар осорхонаҳо нигоҳдорӣ мешаванд, зеро нақшу нигор яке аз санъатҳои дӯстдоштаи халқи тоҷик ба шумор меравад.

Ин моро водор месозад, ки ҳанӯз аз давраи мактабхонӣ санъати зебою рангини халқамонро боз ҳам инкишоф диҳем.

Дар вақти холӣ

ЧАМЪОВАРИИ ГИЁҲҶОИ ШИФОБАХШ

Дар маҳалли шумо кадом навъи рустаниҳои шифобахш мерӯянд?

Оё дар хусуси аҳаммияти он гиёҳҳо шумо сухане шунидаед? Кӣ гиёҳҳои шифобахшро номбар мекунад?

Вақти чамъоварии гиёҳҳо ба ҳисоб гирифта, ба кор шурӯъ кунед.

Яке аз гиёҳҳои назаррасро интихоб намуда, расмашро тасвир созед.

Масалан, гули садбарг.

Дар вақти холӣ

НАМОЙИШИ КОРҶО

Корҳои беҳтарини дар давоми соли хониш иҷро кардаатонро бо ёрии омӯзгор намоиш диҳед. Намойишро дар долони мактаб ё синфхона худатон ташкил кунед.

Корро ин тавр ташкил кардан мумкин аст: пеш аз ҳама корҳои коғазини ҳамвори ҳаҷман калонро ба девор ҷой дода, ба зери онҳо (гирдогирди синфхона) мизҳоро ҷой диҳед. Ба болои мизҳо корҳоро тавре ҷо ба ҷо гузоред, ки завқи тамошобинро оварда

тавонад. Навиштани номи иҷрокунандаи корро аз хотир фаромӯш накунад.

Аз расми зерин истифода баред:

ДАРСИ 68

СУПОРИШҶО ДАР ВАҚТИ ТАЪТИЛ

Шумо таътили худро дар ҷойҳои гуногун мегузаронед. Яке дар лагерҳои истироҳатӣ, дигаре дар боғу кӯҳу камар, сеюмин дар хона ва ғайра.

Сарфи назар аз макони дамгириатон кӯшиш кунед, ки бо меҳнати кӯчаки худ ба оила ва наздикони худ ёрии амалӣ расонед.

Инчунин, аз хотир набароред, ки қитъаи дар мактаб буда низ ба уҳдаи шумо мемонад. Метавонед бо навбат гулу гулзори ба зимма гирифтаатонро нигоҳубин намоед.

Ҳар як таҷрибаю мушоҳидаи иҷрокардаатонро ба дафтаре қайд кунед ва аз натиҷаи он хулоса бароред.

Дафтар ташкил намуда (албом), дар он баргу пояи рустаниҳоро нигоҳдоред.

ШАРҲУ ЭЗОҲИ БАЪЗЕ ИСТИЛОҲОТ

1. **Акварел** - рангест, ки дар таркиби он ширеш мавҷуд аст. Бо об ба осонӣ шуста мешавад. Хусусияти хоси наққошӣ бо акварел шаффофии ранг аст.
2. **Анималист (тасвиргари ҳайвонот)**- рассомонеро меноманд, ки дар кашидани расми ҳайвонот мутахассисанд.
3. **Архитектура (меъморӣ ё бинокорӣ)** – силсилаи иморату иншоотест, ки барои ҳаёт ва фаъолияти одамон муҳити фазоиро ба шакли муайян медарорад. Ба ин иморатҳо, майдону хиёбонҳо, боғу варзишгоҳҳо, деҳаву шаҳрҳо дохил мешаванд.
4. **Блик (партав, дурахш)** – ҷойи аз ҳама равшан, баъзан дурахшонии рӯи ашёи тасвиршаванда.
5. **Гаммаи рангҳо** – силсилаи тобишҳои мутаносибан пайваस्ताи ранг аст, ки барои эҷоди асари бадеи истифода мешавад.
6. **Графика (аз калимаи юнонии графо)** – сиёҳқалам, расм кашидан, нақш офаридан бо қалам.
7. **Гуаш (ранги обакӣ)** – аз акварел бо он фарқ мекунад, ки омехтаи белил (сафедоб) дошта, хусусияти хуби рангунӣ дорад. Бо он дар рӯи қоғазу картон корҳои оройиширо иҷро мекунанд.
8. **Дизайн (аз англ. - desing)** – бунёди конструктория бадеии мошин, дастгоҳ ва дохил (интерер)-и бино, зебо ва эҷодкорона тасвир намудани он.
9. **Жанр (аз франс. - genre)** – ба гурӯҳҳо тақсимшавии ҳамаи навъҳои санъат, ки таърихан сурат гирифтааст. Масалан, дар санъати тасвирӣ асарҳо дар мавзӯҳои маишӣ, чехранигорӣ, манзаранигорӣ, натурморт ва ғайра.

- 10. Конструкция** (аз латинии *constructio*) – тартиб додани асари бадеӣ, яъне дар алоқамандӣ ҷо ба ҷо гузоштани бузургии шаклҳои асосӣ.
- 11. Методҳои интерактивӣ** – роҳу усулҳои ҳамкорӣ дар таълим, ки фаъолиии ҳар як узви гурӯҳро тақозо менамояд.
- 12. Натурморт** (калимаи фаронсавӣ ба маънои асли бечон) – яке аз жанрҳои рассомиву графика аст, ки ба тасвири таҷҳизоти маишӣ, рангҳо, меваҷот ва ғайра бахшида мешавад.
- 13. Перспектива** – як тарзи расмкашӣ бо нишон додани тағйироти ҳаҷму андоза, равшан ё хира намудоршавии чизҳо вобаста ба дуршавии онҳо аз ҳамдигар.
- 14. Рангҳои иловагӣ** – рангҳо ба сард ва гарм ҷудо мешаванд. Ҳангоми омехтани онҳо рангҳои асосӣ ҳосил мегарданд. Мисол, аз омехтани ранги сурх бо ранги зард ранги норинҷӣ ҳосил мешавад.
- 15. Рефлекс** – инъикос, аксандоз.
- 16. Сюжет** – мавзӯи асари бадеӣ.
- 17. Трафарет** (аз калимаи италиявӣ *traforetto*) – қолиби воситаҳои гуногун барои тезонидани суръати нақшакашӣ ва корҳои оройишӣ.
- 18. Шрифт** – ҳарф ва ё рақами оройишӣ, ки барои зинати бадеӣ истифода мешавад.
- 19. Штрих** – хате, ки рассом бо як ҳаракати даст мекашад.
- 20. Эскиз** (аз фаронсавӣ) – ангора, расме, ки мақсади асари бадеӣ зуд ба тарзи намуна кашида мешавад.

МУНДАРИЧА

1. Парчам ва Нишони давлатии Тоҷикистон	3
2. Саёҳат	4
3. Корҳои ороишӣ	5
4. Шакли сурбозӣ бо ёрии ҷисмҳои табиӣ	6
5. Тайёр кардани гӯшаи ситораҷа	7
6-7. Тасвири меваҳо ва баргҳо	9-10
8. Тасвири манзараи фасли тирамоҳ	11
9. Тасвири парвози парандагон	14
10. Нақшу нигори миллий дар рӯи матоъ ва гулдӯзии онҳо	17
11. Чароғҳои роҳнамо	18
12. Ҷамъоварии ҳосил	20
13. Тухфа ба калонсолон	21
14. Ба воситаи ришта сохтани шаклҳои дилхоҳ	21
15. Тасвири расм дар мавзӯи “Ҳосили фаровон”	23
16. Ба воситаи найчаҳо сохтани шаклҳо	25
17. Тасвири манзараи кишвари офтобӣ	26
18. Сохтани шакли суроби зарфҳо ва нақшу нигори онҳо	27
19. Тасвири баргҳои заррин	30
20. “Мо тирамоҳро тасвир мекунем”	31
21. Тасвири эҷодкорӣ	33
22. Театри лухтак	35
23. Тасвири хона ва деҳа	36
24. Ёрӣ дар ҷамъоварии ҳосил	37
25-26. Бозичаҳои ороишӣ	38
27. Тасвири манзараи кӯҳсор	44
28. Шиносӣ бо расм	45
29. Тасвири расми зарфҳо	46
30-31. Ҷустуҷӯҳои тоза ва сохтани шакли парандагон	48
32. Нақшу нигори миллий	49
33. Тухфа ба рӯзи Артиш	53
34. Модели киштӣ	56
35. Тасвир аз рӯи мавзӯҳо	57
36. Корҳои ороишӣ	58
37-38. Тасвир дар мавзӯи «Афсонаҳои дӯстдошта»	60

39. Сохтани бозичаҳо барои кӯдакони боғча	61
40. Шиносойӣ бо марди ҳунарманд	62
41. Эҷодкорӣ дар мавзӯи чавгонбозии миллӣ	65
42. Сохтани зарфҳо бо усули оҳар додан	65
43-44. Рангҳои оройишӣ дар нақшу нигор	67
45. Тухфа ба иди Модарон	68
46. Корҳои оройишӣ	69
47. Нигоҳубини рустаниҳо ва сабзавот	71
48. Тасвири манзараи баҳор	72
49. Сохтани зарфҳо	73
50. Корҳои оройишӣ	76
51. Сӯзангирак	76
52. Ҳунарҳои нақшу нигор	78
53. Тасвир аз рӯйи асл	78
54. Сохтани модели парашут	79
55. Сайри саҳро	81
56. Тасвири расм дар мавзӯи: “Дарахт ғӯра мебандад”	82
57-58. Сохтани ҳайкалчаҳо ва бозичаҳо	83
59. Тасвири сабзавот	84
60. Тасвири расми курсӣ	86
61. Тасвири сабзавот	87
62-63. Тасвир аз рӯйи асл	88
64-65. Тасвири моҳиҳо	89
66. Тасвир дар мавзӯи «Манзараи мактаб»	89
67. Шиносойӣ бо марди ҳунарманд	90
68. Супоришҳо дар вақти таътил	93
69. Шарҳу эзоҳи баъзе истилоҳот	94
Мундариҷа	

Б. БОЙНАЗАРОВ, Д. ҲАЛИМЗОДА, Г. РАҶАБАЛИЕВА

Дар ҶДММ «Полиграф Групп» чоп шудааст.

Ба чоп 10.06.2013 имзо шуд.

Андозаи қоғаз 70x90 1/16. Қоғази офсет.

Ғарнитураи Arial Tj. Ҳаҷм 6 ҷузъи ҷопии аслӣ.

Адади нашр 25 000.